

Rände-, kohanemis- ja lõimumistemaatiliste intervjuude kokkuvõte. Tagasiside ja soovitused.

Juhan Saharov, Kristina Avdonina

20.01.2022

2021. a sügisel viis JMK läbi 31 lõimumistemaatilist intervjuud, mille käigus küsitleti kokku 42 inimest kõigest 15 Eesti maakonnast. Intervjueeritavate hulgas oli ligi 70% KOV-i töötajaid (sotsiaal-, kultuur-, ja haridustöötajad), kelle seas oli nii osakondade juhte kui teisi KOV-is töötavaid spetsialiste. Teine, väiksem grupp (ligi 30% intervjueeritustest) koosnes koolide või KOV hallatavate asutuste töötajatest (nt. koolijuhid, õppealajuhatajad, haridusnõustajad). Intervjuu käigus esitati 8 küsimust seoses sihtgruppide tundmisega, teadlikkusega teenuste osas ning vajaduste ja väljakutsetega kohanemise ja lõimumise valdkonnas kohalikul tasandil. Nende käest, kes osalesid eelnevalt sarnastel rände-, kohanemis- ja lõimumisteemalistel teabepäevadel küsiti ka tagasisidet toimunud ürituse kohta.

Intervjueeritud suutsid üldjoontes defineerida kolme sihtgruppi (tagasipöördujad, uusimmigrandid, vähelõimunud püsielanikud) adekvaatselt ning tajusid neid enamasti erinevate vajadustega. Intervjuu käigus esitati intervjueeritutele ka 4-5 stsenaariumit sihtgruppi liikmete (klientide) pöördumiste näitel, et kaardistada KOV-i ja KOV hallatavate asutuste töötajate teadlikkust. Stsenaariumite puhul oskasid küsitletud üldjoones suunata kliente vastavate ametiasutuste juurde (PPA, EMO, kool jne). Küsimusi või kõhklusi tekkis näiteks eesti keele õppima asumise, ettevõtte alustamisega seotud olukorras, mille puhul osad vastajad ei osanud täpseid soovitusi anda. Sellele järgnevalt tõid küsitletud välja oma nägemuse probleemidest, vajadustest seoses KOV-i tööga, samuti oma ootused teabepäevadele. Sellele lisaks toome omalt poolt välja soovitused täiendavateks regionaalseteks koolitusteks.

Peaaegu igas kohalikus omavalitsuses oli kasvõi üks juhtum uussisserändaja, tagasipöörduja ja/või vähelõimunud püsielanikuga, mis nõudis eraldi tähelepanu. Rände-, kohanemis- ja lõimumisteemalisi teadmisi hindasid intervjueeritud enamasti kehvemapoolseteks, kuna pole otsest pidevat vajadust selliste sihtgruppidega tegeleda. Samas oli valdavalt huvi vastavaid teadmisi juurde saada. Olemasolevat veebikeskkonda LINDA mainiti väga vähe (kui, siis positiivse näitena). Enamasti nende poolt, kes omavad rändevaldkonnaga pikemaajalisemat kokkupuudet ja/või osalesid hiljuti toimunud rände-, kohanemis- ja lõimumisteemalistel teabepäevadel.

Tagasipöördujad, uussisserändajad, vähelõimunud püsielanikud jõuavad kohaliku omavalitsuse vaatealusesse enamasti sotsiaaltoetuste, lastele koolikoha leidmise ja/või lastekaitse küsimustega seoses. Sattudes KOV-i ametniku poole, kelleks on enamasti sotsiaaltöötaja ja/või elukoha registreerimisega tegelevad ametnikud, küsitakse ka täiendavaid küsimusi, mis puudutavad erinevaid eluvaldkondi (keeleõpe, tööturg, vaba aeg, eluload, arstiabi jne). Enamus intervjueeritud töötajatest kasutas vajaliku info otsimisel interneti otsingumootorit ning analüüsisid iseseisvalt võimalikku sobivat infot, mida kliendile jagada.

Kõige olulisemal kohal KOV-i töötajate jaoks on intervjuude baasil ühtse infokeskkonna olemasolu töötajale, kliendile ja partnerile. Soov on veebikeskkonna järele, kust saab infot

igapäev, mitte ainult kohanemisprogrammis osaleja või KOV-i töötaja. Selliselt saab ka klient ise võtta endale vastutust ja iseseisvalt tutvuda olemasolevate võimalustega. Nähakse vajalikuna virtuaalset platvormi, kuhu on ligipääs ka klientidel endil, MTÜ-del, kultuuriseltsidel, koolidel ning mida saab näidata kliendile lihtsa edasisaatmisega või mida saab edasi saata partneritele listidesse. Tuntakse, et Eestisse saabujatel on suur infopuudus.

Siinkohal saab tuua näiteks 2003. aastal algatatud ja hetkeseisuga riiklikult ning kohalike omavalitsuste poolt toetatud Helsingi linna poolt avaldatud kodulehte, mis koondab Soomes elamise ja kohanemise jaoks olulist valdkonnapõhist baasinformatsiooni. Seda saavad kasutada nii kohaliku omavalitsuse töötajad, tagasispõrdujad kui uussisserändajad, kellele on vaja täiendavat informatsiooni Soomes elamise kohta. Kodulehe aadress on järgmine - <https://www.infofinland.fi/en/frontpage>

Samuti kommenteeriti üldist infovahetust ja partnerite teavitamise vajalikkust:

„Kui info läheb kohalikkude omavalitsusse, siis sellest ei piisa - sinna tuleb iga päev sadu asju ja kõik püüavad kuidagi ära tõsta niimoodi [---] Aga kui info ministeeriumilt on nõ. valdkondade põhine, võiks see tulla näiteks huvijuhtide listi, kultuuritöötajate listi, maakonna arenduskeskusesse, kes koordineerib kohalikkude mittetulundusühingu sektorit - seal võivad olla MTÜ-d, seltsingud, noortekeskused, erinevad grupid kus inimesed tegutsevad ja võib-olla just vajaksid näiteks vabatahtlikke appi.“ /sotsiaalteenuste juht/

Sellega kattub osaliselt teine väljatoodud arvamus:

„Ministeerium räägib kohaliku omavalitsuse juhtidega, juhid on samas infoväljas, aga meie [kultuuri- ja haridusametnikud] tegutseme teisel tasandil. See on suur ressursikulu. Nad ei osale, sest neil on teised ülesanded.“ /hariduse peaspetsialist/

Probleem ei seisne mitte ainult lõimumistemaatilise veebikeskkonna puudumises (ligipääsuga kõigile) vaid ka temaatilise info ebaühtluses ja ühtse süsteemi puudumises, nt. koolidele hariduse ja keeleõppe osas. Lõik koolijuhil intervjuust:

„Hea, kui meil oleks koondinfo, millised projektid on riigi poolt pakutud just õpilastele, õpetajatele, kasvõi õpilaste vahetus, keelelaagrid, mida õpetajad ei pea ise koostama. Praegu tegeleme sellega, et me ise koostame koostööprojekte. Õpetajad taotleavad eraldi erinevatest fondidest vahendeid selleks, et keeleõpet tõhustada. Aga tegelikult oleks väga hea, kui riigi poolt oleks juba loodud selline kas toetusüsteem või kindlad projektid, mis korduvad aastast aastasse ja meie õpilased saaksid Eesti keskkonda ja ühiskonda paremini lõimuda, näiteks õpilasvahetus või koolidevahelised koostööprojektid, ja seda mitte ainult meie vallas, aga ka üleriigiliselt.“ /koolijuht/

Toodi välja ebaselgus KOV-i vastutusalas, mille osas puuduvad juhised ja dokumenteeritus. Allpool on näited erinevatelt KOV-idelt:

„Mul ei ole seda teadmist, kust otsust alustada ... me ei suuda nende sihtgruppidega toimetada efektiivselt, süsteemselt. Me ei saa seda praegu tugevusena välja öelda. Miks see nii on piirilinnas? Ma võin kõik maailma ülesanded endale võtta, helistan läbi kõik vallad, küsin, kuidas te seda küsimust lahendasite. See ei ole ka loogiline. Kui on keegi, kes

koordineerib teemat keskselt ja on info, siis tuleb seda infot jagada.“ /sotsiaalosakonna juhataja/

„Me oleme selle teema ära kaardistanud selliselt, et meil ei ole täna sellist läbimõeldud süsteemi ega ka kohta, kuhu see inimene, kui meie linna tuleb, teaks, kuhu minna ja saaks kogu info ühest kohast, meil ei ole seda täna ... ning ilmselgelt on see meie linna puhul eraldi ametikoht, sest lõimumise teemaga ei ole siin, ma arvan, aastakümnete jooksul keegi süsteemselt tegelenud.“ /sotsiaalosakonna juhataja/

„Ma arvan, et me praegu peame iga juhtumi puhul nagu nullist alustama. Meil ei ole sellist kompaktset kohta, kuhu me pöördume ja keegi oskaks meid kohe suunata või juhendada.“ /sotsiaaltööspsialist/

Küsitletavad pidid välja tooma oma vajadused info osas erinevate valdkondade kohta (elamisõigus- ja elamisload, eesti keele õpe, tervishoid, haridus, tööturg, vaba aeg). **Esimesel kohal oli info vähesus keeleõppe võimaluste kohta.** Paljud töid ka välja, et nende piirkonnas ei pakuta eesti keele õpet, kuna pole piisavalt suur nõudlus. Teise murekohana toodi välja keeleõppe kallidus, mille eest enamusi sihtgruppi kuuluvaid kliente tasuda ei suuda. **Eesti keele õppega seondus ka näiteks õpetajate vähesus (mida mõnes regioonis raskendab COVID olukord):**

„Eesti keele kursustega on meil nullseis, sest meil ei ole ei õpetajaid, ei kvalifikatsiooniga, ei ilma ja tänases olukorras, kus kõik peavad olema vaksineeritud, on veel enamusi vaksineerimata, seega nullseis, me ei saa neid asju teha üldse.“ /sotsiaalosakonna juhataja/

„Eesti koolides on raske õpetajaid leida, rääkimata vene õppekeele koolidest, sest praegu ülikoolid ei valmista ka selliseid õpetajaid ette ja Valga maakond vajab kasvõi, kas nagu Ida-Virumaa mõnda motivatsioonipaketti või süsteemi, et noored spetsialistid, kvalifitseeritud spetsialistid tuleksid Valka, kuna sisserändajate arv Valgas on väga suur. Meil on väga palju roma lapsi, Ukraina lapsi, lätlasi, kes vajavad tõhustatud keeleõpet, aga need toetused, mis eraldab riik, need on imepisikesed. [---] Me ei saa endale lubada ei töötõudu, ei õppevahendeid, ei lisaruume, ei muutunud õpikäsitluse võimaluse rakendamist, muuseumikäike või keelelaagrite korraldamist, et selle raha eest see on täiesti võimatu ja rääkimata õpetajatest, meil on vananev personal, kes kahjuks varsti läheb pensionile, kes tuleb nende asemele, vot see on küsimus, et kuidas riik saab toetada õpetajaid, kes tuleks hea meelega Valka ja õpetaks meie lapsi.“ /koolijuht/

Omaette murekoht, mis välja toodi oli erineva keeletaustaga laste toetamine keeleõppes. Hetkel on loodud kohati ebavõrdsed tingimused:

„See uussisserändaja põhimõiste vajab muutmist. Meil on väga palju neid, kes ei ole ametlikult uussisserändajad. Näiteks meil on hulk neid, kes aeg-ajalt elavad Eestis, pärast lähevad Inglismaale, näiteks meie roma perekonnad ja kokku neil tulebki, et nad elavad mujal rohkem kui kolm aastat ja nad ei kuulu enam sisserändajate alla ja me [kool] ei saa nende peale mingit toetust. Ja isegi kui sisserändaja tuleb Eestisse ja lapsevanem otsustab, et ta paneb õpilast õppima vene õppekeele klassi, siis kool ei saa mingit toetust üldse. Aga tegelikult see on lapsevanema õigus ja ma tahaks teada

saada, kas riigil on mõtteid või ettepanekuid, kuidas toetada just sisserändajate töhustatud eesti keele õpet ka vene õppekeele klassides, mitte ainult keelekümbelklassides.“ /koolijuht/

„Tema on tagasipöörduja. Siiberdab Eesti ja India vahet. India keelt ei oska, eesti keelt ei oska, inglise keelt oskab. Et tagasipöörduja india lapsega ei tule ju riigi poolt mingit rahalist toetust. Me ei saa talle anda mingit lisaõpetajaid, mitte mingeid lisatunde, vaid peame olemasoleva ressursi ringi jagama. Samas kui tulevad uussisserändajad, siis tuleb tuhat eurot, et saaks kas või õpetajate lisatunde, eesti keele tunde tasustada.“ /õppealajuhataja/

„Meil on näiteks praegu selline situatsioon koolis, et kui näiteks ukrainlased tulevad ja nad tahavad last panna venekeelsesesse kooli, kuna laps oskab rohkem vene keelt ja lapsevanemad arvavad, et nii lapsel on kergem, eriti vanemates klassides, siis kõik need lisatunnid, konsultatsioonid ja nii edasi, see on kõik kooli kulul. Kui selline Ukraina laps läheb eestikeelsesesse kooli, siis riik maksab juurde lisatasu õpetajatele, kes tegelevad selle lapsega. Venekeelses koolis, sellist võimalust ei ole. Aga tegelikult nad teevad sama palju tööd, et seda last integreerida ja anda talle lisa eesti keele tunde. See on selline murekoht meie jaoks, et koolid on pandud ebavõrdsesse olukorda.“ /haridusspetsialist/

Samuti toodi välja ka mitmeid konkreetseid juhtumeid, kus sihtgrupi koolilastega on väljakutseid. Näiteks tuntakse puudust venekeelse psühholoogilise nõustamise võimaldamisest uusimmigrantide lastele:

„Üks niisugune näide, nelja-aastane poiss, ema ja isa võtnud ta kaasa, tulnud Ukrainast siia elama ja esimene, mis laps rühmaõpetajale teatas oli, et "Ja nikagda ne budu govorit pa estonskii" (tõlge eesti k. „ma ei hakka kunagi eesti keeles rääkima“) ... ta on praegu väga kuri, tähendab nii enese kui teistega ja põhjus on lihtsalt see, et kui hakkab nutma, siis ütlebki, et ma tahan sinnasamasse tagasi oma vanaema juurde. Et mina ei ole siia tahtnud üleüldse tulla ja kuidas siis seda last aidata, eks ole.“ /haridusosakonna juhataja/

Huvitava detailina tõi mõni intervjuueritav välja vajaduse anda infot ka nõ. tavakodanikule, mitte ainult keskenduda sihtgrupi liikmele, s.t. kuidas Eesti elanik saab ise osaleda lõimumises. Kui elanikul on huvi osaleda keelekohvikus, üritustel, olla vabatahtlik kellegi abistamisel – kust ta saab info selle kohta, seesuguste võimaluste kohta:

„See on vajalik, et tavainimene saaks minna osa saama kultuuriseltside juurde, et teha seda rohujuuretasandi koostööd, sest tegelikult sealt saavad enamusi suuri asju alguse.“ /sotsiaaltöö spetsialist/

Multikultuursust ühiskonnas ja kohalikus kogukonnas ei nähtud ohuna, pigem nähti seda kogukonda rikastava võimalusena. Samas leiti paljudes KOVides, et kohalikus kogukonnas leidub kindlasti ka suurema sisserändajate hulga ja multikultuursema kogukonna tekkimise vastaseid. Siinkohal peeti oluliseks selgitada inimestele olukorda ja tuua erineva emakeelega elanikud ühises tegevuses kokku, et vähendada hirme ja soodustada uustulijate kohanemist ja lõimumist:

„Kohalik kogukond on natukene vastuvõtlikumaks muutunud, kui nad teavad, et inimene tuli ise.“ /sotsiaalosakonna juhataja/

*„Ma ise olen vene emakeelega inimene, kes on lõpetanud Vene kooli ja arvan, et multikultuursus ja mitmekeelses peab olema meie elu osaks, meie väärtuseks ja eripäraks. Peame uhked olema, et saame elada sellises kirjus ühiskonnas, samas kus kõik kodanikud oskavad eesti keelt väga heal tasemel, kelle isamaalisus on väga kõrgel tasemel, aga samas nad säilitavad oma identiteedi - see on minu isiklik arvamus.“
/koolijuht/*

